

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 25 augusti 1914 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen.

Närvarande: herrar Edén, Clason, Bellinder, Mannheimer, von Geijer, Kjellén, von Mentzer, von Bahr, Skarstedt, Aug. Ljunggren, G. Gerhard Magnusson, Persson från Malmö, Magnusson i Tumbult* Ericsson i Vallsta, Räf, Waldén, Beckman, Kropp, Säfstrand och Karlsson i Mo.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en av båda kamrarna till konstitutionsutskottet hänvisad proposition, nr 268, har Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 72 regeringsformen.

Riksbanken — — — lag.

Fullmäktige — — — skäligt.

Riksbanken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse; dock att undantag härifrån, där sådant till följd av krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må för viss tid medgivas av Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdagen ej är samlad, av Konungen efter samråd med de av riksdagen valda

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 5 saml. 27 häft. (Nr 32) 1

fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret, kunnande dylikt, av Konungen ensam lämnat medgivande av riksdagen upphävas.

Såsom motivering till den kungl. propositionen anför föredragande departementschefen i det propositionen bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 12 augusti 1914 följande:

»Enligt § 72 regeringsformen är riksbanken, vilken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas, pliktig att vid anfordran inlösa dessa sedlar med guld efter deras lydelse. I överensstämmelse härmed stadgas i 3 § av lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank, att bankens sedlar skola, närhelst sådant påfordras, av banken inlösas efter deras lydelse, samt i 4 § av samma lag, att sedel, som av banken utgives, skall innehålla förbindelse för banken att vid anfordran inlösa densamma med guldmynt enligt lagen den 30 maj 1873 om rikets mynt. I lagen med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt så ock angående forum för riksbanken, likaledes av den 12 maj 1897, innefattas stadganden, huru, i händelse av riksbankens vägran att vid uppvisandet inlösa sedel, den som icke vill åtnöjas härmed har att förfara.

Den sålunda uppställda regeln, att riksbankens sedlar alltid och utan undantag skola vid anfordran inlösas av riksbanken med guld, har visat sig icke kunna upprätthållas under den kritiska situation, som föranletts av de nuvarande utrikespolitiska förhållandena.

I en den 2 innevarande augusti till riksdagens bankoutskott avläten skrivelse anförde fullmäktige i riksbanken följande.

Under de fyra sista dagarna av den då senast förflutna veckan hade sedlar presenterats i riksbanken för inlösen med guld till följande belopp:

den 29 juli	kronor	173,360: —
» 30 »	»	269,850: —
» 31 »	»	1,253,110: —
» 1 augusti	»	970,855: —

Summa kronor 2,667,175: —

Enligt lagen för Sveriges riksbank finge den metalliska kassan icke bibehållas vid lägre belopp än kronor 75,000,000: —. Under normala förhållanden skulle en minskning av den metalliska kassan med kronor 2,667,175: —, när densamma enligt den senast föreliggande veckorapporten av den 25 nästlidna juli belöpte sig till det betydande beloppet av kronor 105,814,095: 69, icke innebära någonting oroande, då sistnämnda belopp skulle, jämfört med den metalliska kassans lagligen fastställda minimi-

belopp, erbjuda en fullt betryggande marginal. Men då anledning icke finnes att antaga, att den under de senaste dagarna inträffade guldutströmningen från banken nått sitt slut, och då riksbankens guldförråd under nuvarande internationella politiska och finansiella förhållanden icke finge tillåtas ytterligare nedgå i någon avsevärd mån, vore fullmäktige av den övertygelsen, att åtgärder till guldförrådets skyddande måste ofördröjligen vidtagas. Riksbankens guldförråd vore landets finansiella ryggrad, och dess ytterligare försvagande i avsevärd grad skulle under nu rådande förhållanden otivelaktigt leda till de mest ödesdigra följder såväl för statsverkets förmåga att möta förestående anspråk som för näringslivet i dess helhet. Om de senaste dagarnas guldutströmning från riksbanken tillätes fortgå, skulle guldförrådet inom de allra närmaste dagarna hava nedgått under det belopp, vilket guldkassan enligt fullmäktiges uppfattning icke borde få understiga, eller kronor 100,000,000: —. Efter noggrant överbäggande av alla på frågan inverkan omständigheter hade fullmäktige funnit den enda utvägen att bereda riksbankens guldförråd ett effektivt och genast inträdande skydd vara en omedelbar suspension tillsvidare av sedlarnas inlösen med guld. Innan fullmäktige skrede till vidtagande av denna åtgärd, vilken fullmäktige ansåge nödvändigt böra träda i tillämpning från och med den 3 augusti, hade fullmäktige ansett sig pliktiga att underställa frågan bankoutskottets beprövande.

Fullmäktige hemställde alltså, att bankoutskottet ville godkänna, att ifrågavarande åtgärd vidtoges av fullmäktige.

I häröver till riksdagen angivet memorial yttrade bankoutskottet, att utskottet av den gjorda framställningen jämte vad i övrigt i detta ärende förekommit funnit sig övertygat, att den av fullmäktige föreslagna extra ordinära åtgärden med nödvändighet måste vidtagas, ävensom att detta borde ske ofördröjligen. Vid sådant förhållande hade utskottet ansett sig böra godkänna vad fullmäktige föreslagit, vilket utskottet ville för riksdagen anmäla.

Nämnda memorial lades av riksdagens kamrar utan diskussion till handlingarna.

Riksbanksfullmäktige hava, ävenledes den 2 innevarande augusti, inkommit jämväl till Eders Kungl. Maj:t med en framställning i förevarande ämne.

Med anmälan, att fullmäktige samma dag, efter att hava inhämtat bankoutskottets godkännande, beslutit, att inlösnings av riksbankens sedlar med guld skulle från och med den 3 augusti tillsvidare inställas, hava fullmäktige vidare erinrat om att, därest riksdagen icke varit samlad, full-

mäktige icke haft tillfälle att få frågan underställd bankoutskottets prövning och sålunda förelagd riksdagen utan varit tvungna antingen att utslutande på eget ansvar vidtaga åtgärden eller att låta med densamma vidtagande anstå, varigenom oberäkneliga svårigheter kunnat uppkomma. Den nu rådande situationen visade enligt fullmäktiges förmenande otvetydigt, att nödiga förutsättningar borde vara för handen för att den av fullmäktige vidtagna åtgärden skulle, när oavvisligt behov gjorde sig gällande, kunna utan dröjsmål tillgripas även vid sådant tillfälle, då riksdagen icke vore samlad.

Fullmäktige hava därför hemställt, att Eders Kungl. Maj:t ville för den nu samlade riksdagen framlägga proposition om tillägg till § 72 regeringsformen, innehållande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i fall av nöd tillsvidare suspendera föreskriften, att riksbankens sedlar skola vid anfordran inlösas med guld.

Då det, såsom den nu lämnade redogörelsen visar, befunnits nödvändigt, att under vissa förhållanden undantag må kunna göras från regeln om banksedlars inlösen med guld, böra uppenbarligen gällande bestämmelser i ämnet undergå sådan förändring, att i dem kommer att tagas hänsyn till denna nödvändighet. Förslag härtill, vad regeringsformen angår, synes böra föreläggas den nu församlade riksdagen. Med förslag till de motsvarande ändringar, som erfordras i andra lagar, bör däremot anstå till den riksdag, vid vilken ifrågavarande grundlagsändring kan slutligt antagas.

När det gäller att uppdraga de gränser, inom vilka ett dylikt undantag må förekomma, framträder i första rummet det fall, att vårt land råkar i krig eller utsättes för krigsfara. Men även utan krig eller krigsfara torde vid svår penningkris ett liknande behov kunna uppstå. För såväl det ena som det andra fallet bör emellertid fordras, ej blott att förhållanden av angivna beskaffenhet föreligga, utan ock att på grund av desamma undantaget befinnes vara oundgängligen nödigt.

Om riksdagen är samlad, då fråga uppstår om att suspendera riksbankens inlösningsplikt, synes för sådan åtgärd böra erfordras beslut av Konungen och riksdagen gemensamt. Mellan riksdagarna däremot måste det ankomma på Konungen ensam att förordna om suspending, och synes för denna händelse lämpligen kunna stadgas att, liksom i vissa andra fall, de av riksdagen valda fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret skola företräda riksdagen på det sätt, att Konungens beslut skall fattas efter samråd med de fullmäktige. En ökad trygghet för att föreskrift om suspending icke må komma att gälla längre, än nödvändigheten kräver, torde kunna vinnas genom stadgande, att dylik föreskrift allenast må med-

delas för viss tid. Har tiden för en av Konungen mellan riksdagarna meddelad bestämmelse i ämnet ännu icke utlupit, då riksdagen sammanträder, synes riksdagen böra äga rätt att upphäva bestämmelsen för den återstående tiden.

I enlighet med sålunda angivna grunder har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta ett förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen.»

Enligt 72 § regeringsformen är riksbanken ovillkorligen förpliktad att vid anfordran med guld inlösa de av banken utgivna sedlar efter deras lydelse. Då det emellertid visat sig nödvändigt för att bereda riksbankens guldförråd ett effektivt skydd, att under utomordentliga förhållanden undantag må kunna göras från regeln om banksedlars inlösen, finner utskottet i likhet med föredragande departementschefen, att gällande bestämmelser i ämnet böra undergå en sådan förändring, att i dem hänsyn kommer att tagas till nämnda förhållanden. Det förslag, som Kungl. Maj:t i sådant syfte framlagt, finner sig utskottet i princip kunna tillstyrka. Emellertid har utskottet funnit skäl föreslå vissa jämkningar i förslaget, för vilka nedan närmare skall redogöras.

*Utskottets
yttrande.*

Kungl. Maj:t har uppdragit de gränser, inom vilka undantag från regeln om bankens inlösningsplikt må förekomma, på det sätt, att sådant endast får medgivas »till följd av krig, krigsfara eller svår penningkris», varjämte i samtliga dessa fall fordras, att undantaget befinnes vara »oundgängligen nödigt». Det synes utskottet, att nämnda begränsningar på ett i huvudsak lämpligt sätt bestämna de fall, då en suspension av bankens lösenkyldighet må kunna äga rum. Uttrycket »till följd av krig, krigsfara eller svår penningkris» torde dock enligt utskottets uppfattning icke innebära en fullt lycklig formulering av vad här avses, och utskottet föreslår därför, att i dess ställe sättes »med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris».

Beträffande sättet för besluts fattande i föreliggande fråga utgår Kungl. Maj:ts förslag därifrån, att beslutanderätten, därest riksdagen är samlad, skall tillkomma Konung och riksdag gemensamt. Givetvis fordras härvid för samtycke från riksdagens sida till suspendering av lösenkyldigheten, att båda kamrarna fatta samstämmade beslut härom. Därest riksdagen icke är samlad, finner utskottet nödvändigt, att, såsom Kungl. Maj:t föreslår, medgivandet till suspendering lämnas av Konungen. Ett dylikt av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande torde emellertid få anses äga karaktären av ett provisorium och bör givetvis icke verka såsom en inskränkning i riksdagens befogenhet. Så som Kungl. Maj:ts förslag är formulerat, skulle detta emellertid bliva fallet. Förslaget

utgår nämligen från, att ett av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande skall kunna bestå även efter det att nästföljande riksdag sammanträtt, därest denna riksdag icke beslutar dess upphävande. Medan under pågående riksdag ett beslut om suspension ej kan komma till stånd utan båda kamrarnas samtycke, skulle ett av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande kunna alltjämt äga giltighet, även om den ena kammaren uttalat sig däremot. Då detta synes utskottet innebära en oegentlighet, föreslår utskottet, att ifrågavarande bestämmelse ändras på sådant sätt, att av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande skall, därest detsamma icke av nästföljande riksdag inom viss — lämpligen till tjugu dagar från riksdagens början bestämd — tid gillas, efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall, därest riksdag ej är samlad, Konungens beslut i ämnet fattas efter samråd med de av riksdagen valda fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Med denna ordalydelse skulle alltså möjlighet finnas för Konungen att vidtaga dylik åtgärd även emot bankofullmäktiges mening. Då detta synes utskottet stå i mindre god överensstämmelse med den självständiga ställning riksbanken i övrigt intager till regeringsmakten, samt det torde ligga i sakens natur, att initiativ till ifrågavarande åtgärder böra utgå från riksbanksfullmäktige själva, föreslår utskottet den ändring i förslaget, att Konungens beslutande rätt först inträder, sedan fullmäktige i riksbanken hos honom gjort framställning i ämnet. Vidare torde enligt utskottets mening skäl ej föreligga att utesluta den av Konungen förordnade ordföranden för riksbanksfullmäktige från deltagandet i ifrågavarande ärenden.

De ändringar utskottet i övrigt föreslår i Kungl. Maj:ts förslag äro uteslutande av redaktionell art.

Såsom erinrats i departementschefens yttrande medför en ändring av 72 § regeringsformen i nu berörd riktning, att ändringar måste vidtagas också i andra lagar. Dessutom torde av densamma betingas jämväl en ändring i instruktionen för bankoutskottet i syfte att bereda nämnda utskott rätt att till riksdagen inkomma med förslag i nu berörda ämne. Dessa ändringar torde emellertid lämpligen böra anstå till den riksdag, vid vilken ifrågavarande grundlagsändring kan slutligt antagas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande kungl. proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande:

Förslag

till

ändrad lydelse av § 72 regeringsformen.

Nuvarande lydelse:

§ 72.

Riksbanken — — — — lag.

Fullmäktige — — — skäligt.

Riksbanken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse.

Föreslagen lydelse:

§ 72.

Riksbanken — — — — lag.

Fullmäktige — — — skäligt.

Riksbanken allena äger rätt att utgiva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse; dock att undantag härifrån, där sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må för viss tid medgivas av Konungen och Riksdagen samfällt eller, om Riksdagen ej är samlad, av Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret. Dylikt av Konungen mellan riksdagarna lämnat medgivande skall, därest detsamma icke varder av nästföljande Riksdag inom tjugu dagar från Riksdagens början gillat, efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Stockholm den 25 augusti 1914.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.